

ƏDƏBİYYAT VƏ FOLKLOR
ЛИТЕРАТУРА И ФОЛКЛОР
LITERATURE AND FOLKLORE

AHMET BİCAN ERCİLASUN (Türkiye)*

UYGUR ŞAİRİ ABDUKADİR CALALİDİN'İN
“ÇARESİZLİĞİN ŞİİRİ” ADLI ESERİ

Özet

Doğu Türkistan'da, Şincang Uygur özerk bölgesinde, Urumçi Pedagoji Üniversitesi öğretim üyelerinden şair Abdukadir Calalidin 2018 yılının Ocak ayında, bir gece yarısı, başına çuval geçirilerek evinden alınır ve hapse atılır. A. Calalidin üç yıla yakın bir zamandan beri hapisnede bulunmaktadır. Hapishanede iken yazdığı “Yanarım Yok” (Dönüşüm Yok) adlı Uygurca şiir, bir şekilde hür dünyaya çıkar. Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan Uygur yönetmen Mukaddes Mijit, 2020 yılının Kasım ayında şiiri New York Times gazetesinin “Opinion” bölümünde seslendirir. Şiir basında ve sosyal medyada yayılır. Türkiye’de yaşamakta olan Uygurlar vasıtasıyla bu şiir Türkiye basınında ve sosyal medyasında da yer alır. Makalede, şiirin özgün biçimi, Türkiye Türkçesine aktarılmış biçimi, hikâyesi ve yorumu yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uygur, Abdukadir Calalidin, Yanarım Yok şiiri, çaresizlik.

Şiirin adı “Yanarım Yok”. Bence bu şiir 21. yüzyılın şaheserlerinden biridir. 21. yüzyıldaki Çin zulmünü, Çin soykırımını dünyaya duyuran, geleceğe aktaran bir şaheser. İnsanlığın ölmediğini, duyguların öldürülemediğini, şiirin hâlâ nefes aldığını gösteren bir şaheser.

2018 yılının soğuk bir kış gecesi. Urumçi'nin تنها sokaklarından birinde ışıkları sönmekte olan eski bir ev. Abdukadir Calalidin çalışma masasından yeni kalkmış, yatak odasının son ışığını da söndürüyor. Son günler ne kadar sıkıntılı geçmiş olursa olsun, yatağında az da olsa huzur bulacak. Belki de çocuklarıyla ilgili azatlık rüyaları görecektir. Fakat o kahrolası tokmaklar işte onun da kapısını dövüyor. Zavallı eski ve köhne ev yıkılacakmış gibi. Komşu evlerin ışıkları sönüyor. Uykuya yeni dalmış olanlar gözlerini kırptırarak açıyorlar, fakat elleri lambaların düğmesine gitmiyor. Evler karanlık, pencereler kapkara. Abdukadir ya-vaşça açıyor kapıyı ve kendisini bir karanlığın içinde buluyor. Kara bir çuvalın içine sokulmuş başını kımıldatmak istiyor ama tokmaklar iniyor başına. Bir arabanın içine itildiğini fark ediyor. Son işittiği ses bir motor sesidir.

* Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Emekli Öğretim Üyesi, Prof.Dr.
E-posta: bercilasun@gmail.com

Abdukadir'in gözleri karanlığa zorlukla alışıyor. Soğuk, kara ve yalnız bir odanın köşesine atılmıştır. Nice Uygur'un başına gelen, işte onun da başına gelmiştir. Demek ki günlerden beri söylenenler doğru imiş. İnsanların birer birer kaybolduğuna dair söylentiler doğru imiş. Babalarından haber alamayan çocuklar, kocalarından haber alamayan eşler doğru imiş. İşte şimdi Abdukadir'den de haberleri olmayacak. Nereye götürüldüğünü, nerede olduğunu kimse bilmeyecek.

Aslında bu, tek bir olay değildir. Dünyanın unuttuğu Kâşgar'da, Hotan'da, Aksu'da, Urumçi'de, Turfan'da bir süreden beri bu olaylar yaşanmaktadır. İnsanlar beklemedikleri bir anda evlerinden, iş yerlerinden alınmakta; kamplara ve hapishanelere doldurulmaktadır. Urumçi Pedagoji Üniversitesinin hocası Abdukadir Calalidin de neredeyse üç yıldır ailesinden, çocuklarından haber alamamaktadır. Aile de Abdukadir'in nerede olduğunu bilmemektedir.

Abdukadir bilim adamıdır. Ama aynı zamanda şairdir. Üç yılın hasreti yüreğine işlemiş, hatta kemiklerini delip geçmiştir. Bir şiir yazar belki bir gazete parçasına, belki de ekmeklerin sarıldığı bir kâğıda. Ve o kâğıt her nasılsa uçup çıkar hür dünyaya. Şiir kanatlıdır, dünyanın unuttuğu yerlerden, dünyanın bir türlü işitmediği acılardan haber uçurur bir yerlere. Kanatlıdır şiir, yüreklere konar, dillere konar. Güzel Uygur kızı Mukaddes Mijit'in dilinde hayat bulur. Mukaddes Hanım şiiri, sakın yüzüyle, fakat yüreğinin titreyen telleriyle dillendirir:

*Bir buluşda yegânimen, nigârım yok,
Kiçiliri kara bastı, tumârım yok,
Bu hayattın özge yeme humârım yok,
Cimciltlıkta hıyâl ezdi, amâlım yok.*

*Bir köşede yalnızım, sevdiğim yok,
Geceleri kara bastı, tılsımım yok,
Bu hayattan başka, hiç isteğim yok,
Sessizlikte hayaller ezdi, çarem yok.*

*Men kim idim, nime boldum, bilelmidim,
Kimgе deymen dil sözümni, diyelmidim,
Yâ pelekniñ huy peylini sizelmidim,
Yar kışınge baray deymen, karârım yok.*

*Ben kim idim, ne oldum, bilemedim,
Kime deyim yürek sözümü, diyemedim,
Belki de feleğin işini sezemedim,
Yâre varmak isterim, karârım yok.*

*Pesillerni bilip turdum burceklerdin,
Hiçbir hever alalmidim çiçeklerdin,
Bu sığınişler ötüp ketti süneklerdin,
Kandak yer bu, karârım bar, yanarım yok.*

Mevsimleri fark ettim çatlaklardan,
Hiçbir haber alamadım çiçeklerden,
Bu özleyişler geçip gitti kemiklerden,
Nasıl yer bu, karârım var, yolum yok.

(Şiir: *Abdükadir Calalidin* / Türkiye Türkçesine Çeviren: *Ahmet Bican Ercilasun*)

Şair aslında “dönüşüm yok” diyor. Evine, yuvasına sevdiklerine dönmek istiyor fakat dönüşü mümkün değil; “*yanarı*” yani dönüşü yok. Yıllardan beri öyle bir yere atılmış ki ancak duvarlardaki çatlaklardan mevsimlerin geçtiğini fark edebiliyor. Evinden, yuvasından haber alamadığı gibi, belki de zindan duvarlarının hemen ötesindeki çiçeklerden de haber alamıyor. Özleyişleri bile artık kemiklerinin içinden geçip gitmiş, yok olmuştur. Bir insan, evet canlı kanlı bir insan karanlık bir köşede âdeta kurutulmuştur. “*Özleyişlerin kemikleri delip geçmesi*”... Zindandaki yalnızlık ve habersizlik bundan başka nasıl ifade edilebilir ki!... “*Ben kim idim, şimdi ne oldum, bilemiyorum.*” İnsanların kimliklerini elinden alan zalim bir uygulama ile karşı karşıyayız. Çinlinin çapaklı gözleri, Uygur’a, Kazak’a, Tibetli’ye, Moğol’a tahammül edemiyor. Soykırım, tarihî kodlarında var Çinlinin. Tam 1288 yıl önce Bilge Kağan bu kodu keşfetmiş ve ona “*urugsıratmak*” adını vermiş, yani “*soyunu kurutmak*”. 732 yılı, jenosit kavramının belki de dünyadaki ilk kullanıldığı yıldır. Abdükadir şimdi ona “*peleknîñ huy peyli*” diyor, yani “*feleğin huyu, feleğin işi*”. Buradaki felek, gözü çapaklı, eli tırpanlı Çinlidir. Binlerce yıldan beri taşıdığı huyu değiştirmemiştir. Dünyanın gözü önünde insanları karanlık zindan köşelerinde unutulmaya terk etmekte, insanlara kimliklerini unutturmaktadır: “*Men kim idim, nime boldum, bilelmidim.*” Gönül sözünü kime söyleyecek? “*Diyelemedim*” diyor şair, Gönül sözümü hiç kimseye söyleyemedim. Allahım, bu nasıl yer, bu nasıl bir karanlık, bu nasıl bir yalnızlık, “*Kandak yer bu?*” Dünyada böyle bir yer var mı? İşte orada: Kâşgar’da, Urumçi’de, Turfan’da...

Artık hayal de kuramıyor şair. Hayalleri altında ezilmiştir. Böyle bir şey olabilir mi? İnsanın hayallerinin bile yok edildiği bir yer olabilir mi? Öyle bir *cimcitlik*, öyle bir sessizlik ki sadece hayatını kurtarmak istiyor şair. Hiçbir emeli, hiçbir arzusu, hatta hiçbir hayali yok. Özlemleri zaten kemiklerini delip geçmiş. Böyle dese de Abdükadir, onun duyguları tortop olup bir kara deliğe dönmüş ve işte uzayın boşluklarından dünyamızın öte yanındaki sağır kulaklara ulaşmıştır.

Şiirin adı “*Yanarım Yok*”. Bence bu şiir 21. yüzyılın şaheserlerinden biridir. 21. yüzyıldaki Çin zulmünü, Çin soykırımını dünyaya duyuran, geleceğe aktaran bir şaheser. İnsanlığın ölmediğini, duyguların öldürülemediğini, şiirin hâlâ nefes aldığını gösteren bir şaheser. Hür dünyadaki Uygur teşkilatları bu şiiri yaymalı ve hatta Abdükadir Calalidin’i Nobel’e aday göstermelidir.

Evet, zulüm ve karanlık bitmedi. Fakat duygular da bitmedi, şiir de bitmedi. Şairin dönmeye yolu yoksa da, “*yanarı*” yoksa da şiiri yaşamaya devam ediyor. “*Dil sözünü işittim Abdükadir; dünya mu işitidu dep umarım / ümitim bar.*”

KAYNAKLAR

1. "Doğu Türkistanlı yönetmen, tutuklu şairin son şiirini New York Times'a okudu", Karar gazetesi, 12.12.2020.
2. The New York Times Opinion Section – No Road Back Home, 25.11.2020.

Ахмет Биджан Эрджиласун (Турция)

Произведение уйгурского поэта Абдукадира Джалалидина под названием «Стих отчаяния»

Резюме

В январе 2018 года в Восточном Туркестане, в Синьцзян-уйгурском автономном районе преподаватель Урумчинского педагогического университета, поэт Абдукадир Джалалидин, среди ночи был задержан у себя дома и взят под стражу с надевшим на голову мешком. Более трех лет А. Джалалидин находится в заключении. Написанное им в заключении стихотворение на уйгурском языке под названием «Yanarım Yok» (Нет пути назад) каким-то образом просочилось в свет. Проживающая в Соединенных Штатах режиссёр уйгурского происхождения Мукаддес Миджит опубликовала это стихотворение в разделе «Opinion» газеты New York Times в ноябре 2020 года. Стихотворение распространилось в прессе и социальных сетях. Благодаря уйгурам, живущим в Турции, это стихотворение также появилось в турецкой прессе и социальных сетях. В статье даны оригинальная форма стихотворения, а также его форма, сюжет и толкование на турецком языке.

Ключевые слова: уйгур, Абдукадир Джалалидин, стихотворение «Нет пути назад», отчаяние.

Ahmet Bijan Erjilasun (Turkey)

The work of "Poem of Despair" by Uyghur poet Abduqadir Jalalidin

Abstract

Poet Abduqadir Jalalidin, a teacher of the Urumchi Pedagogical University in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, in the East Turkistan was taken from his home and imprisoned by putting a sack on his head in the middle of the night in January of the 2018th year. A.Jalalidin has been in prison for about three years. The Uyghur poem named as "No Road Back Home" (Yanarım yok) which he wrote while was being in prison goes out to the world in some way. The Uyghur filmmaker Mukaddas Mijit living in the USA recited the poem in the section of "Opinion" of the New York Times in November of the 2020th year. The poem spreads in press and social media. This poem takes place in the Turkish press and social media by the Uighurs who are living in the Turkey. The original form of the poem, the translation form in the Turkish dialect, the story and comment of it has given in the article.

Key words: Uyghur, Abduqadir Jalalidin, the poem "No Road Back Home", despair.